

ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ, ЩО УТВОРИЛИСЯ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

Сергій Іванюта, *д-р техн. наук, с.н.с., відділ критичної інфраструктури, енергетичної та екологічної безпеки центру безпекових досліджень НІСД*

Проаналізовано актуальні проблеми утворення відходів від воєнних дій в умовах російської збройної агресії проти України та визначено пріоритетні заходи з організації подальшого поводження з такими відходами.

Висновки та рекомендації

Відповідно до пункту 2 рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 березня 2021 р. «Про заходи щодо підвищення рівня хімічної безпеки на території України», уведеного в дію Указом Президента України від 19 березня 2021 р. № 104, з метою якнайшвидшої гармонізації процедури класифікації відходів з європейськими вимогами, зокрема Директивою Європейського Парламенту та Ради 2008/98/ЄС про відходи та Переліком відходів ЄС (*List of Waste*), затвердженим Рішенням Європейської Комісії 2000/532/ЄС, пропонується прискорити затвердження Порядку класифікації відходів та Національного переліку відходів.

Класифікація відходів має здійснюватися відповідно до Національного переліку відходів і Порядку класифікації відходів з урахуванням Переліку властивостей, що роблять відходи небезпечними.

Схвалення Порядку класифікації відходів та Національного переліку відходів забезпечить застосування уніфікованого підходу до визначення коду відходів, аналогічного до того, що застосовується в Європейському Союзі щодо класифікації відходів для цілей управління ними.

З огляду на викладене, Кабінету Міністрів України **рекомендовано**:

1) затвердити Порядок класифікації відходів та Національний перелік відходів із включенням до нього відходів, що утворилися через російську воєнну агресію у зв'язку з пошкодженням і руйнуванням будівель та споруд;

2) вжити заходів щодо розширення практики повторного використання основних компонентів відходів від руйнувань після їх оброблення чи перероблення під час реалізації проєктів будівництва та проведення відповідних наукових досліджень;

3) сприяти розробленню проєктів за участю міжнародних програм ООН та ЄС щодо очищення територій від відходів руйнування внаслідок воєнних дій, а також відновлення об'єктів критичної інфраструктури.

Обґрунтування

Широкомасштабна російська збройна агресія проти України спричинила різке збільшення обсягів специфічних відходів, серед яких пошкоджені та покинуті транспортні засоби й обладнання, уламки снарядів, будівельне сміття, побутові та медичні відходи. Деякі з відходів є досить токсичними, особливо уламки снарядів, медичні відходи та будівельне сміття з вмістом азбесту і важких металів.

За даними Міндовкілля, обсяги таких відходів уже набули масштабів, яких на Європейському континенті не спостерігалось з часів Другої світової війни. На території України лише знищеної російської техніки накопичено понад 325 тис. тонн. Крім того, утворено величезні обсяги відходів руйнації житлової і транспортної інфраструктури, що є новим викликом для нашої країни.

За попередніми оцінками Міністерства розвитку громад та територій України, російські війська зруйнували близько 6,8 тис. житлових будинків. Тільки на деокупованих територіях Київської, Чернігівської та Сумської областей від руйнувань будівель і споруд через дії РФ утворилося близько 15,2 млрд тонн відходів. Понад 200 тис. легкових і вантажних автомобілів, знищених в Україні під час воєнних дій, нині складуються у спеціально відведених місцях.

Чим довше такі відходи перебуватимуть на території України, тим більше шкоди вони завдадуть довкіллю, забруднюючи ґрунти, воду, повітря, а також спричинюючи додаткові викиди парникових газів, що негативно впливатиме на глобальні кліматичні процеси.

Наразі розпочато роботи з очищення територій від відходів руйнації там, де це можливо. Однак в умовах війни наша держава не має достатніх фінансових і технічних ресурсів для вирішення цієї проблеми. Так, за даними звіту «Україна: швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення»¹, у країні було знищено та пошкоджено 5 % сміттєзбиральних автомобілів, 17 % біогазових установок, 9 % сортувальних ліній.

Прямі збитки у сфері управління відходами – 95,36 млн дол. США, орієнтовна вартість вивезення будівельного сміття та завалів – 320,7 млн дол. США, а втрати прибутків підприємств з утилізації сміття оцінюються в 11,9 млн дол. США. Такі підрахунки зроблено лише для окремих регіонів України, включно з територіями Донецької, Луганської, Харківської, Київської та Чернігівської областей, але вони

¹ Див.: URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/zvit-shvydka-oczinka-zavdanoyi-shkody-ta-potreb-na-vidnovlennya_-ukr-1.pdf

дають змогу оцінити загальний масштаб потенційних збитків на всій території України.

Водночас міжнародний і європейський досвід свідчить про можливість зменшити такі збитки за рахунок отримання вигоди від повторного використання окремих видів відходів війни, зруйнованих об'єктів та майна. Наприклад, після Другої світової війни відбудову Варшави прискорило використання матеріалів, котрі залишилися по завершенню бойових дій. Зокрема неушкоджену цілу цеглу застосовували повторно, а будівельне сміття подрібнювали на бетон.

Сьогодні в таких державах як Данія, Нідерланди, Німеччина від забудовників вимагають використовувати певний відсоток продукції з переробленого сміття. У Нідерландах уже близько десяти років діє закон, що забороняє звозити на полігони будівельні відходи, які можна переробити. У деяких інших країнах під час завезення сміття на полігон потрібно надати офіційне підтвердження того, що ці відходи не можна переробити.

В умовах, що склалися, цей досвід, разом із залученням допомоги міжнародних партнерів, є особливо важливим для України. Але для практичної реалізації корисного досвіду та активізації міжнародної співпраці в цій сфері потрібно створити відповідні правові й сприятливі організаційні та економічні умови.

У цьому контексті зазначимо, що в липні 2023 р. набере чинності Закон України «Про управління відходами» від 20 червня 2022 р. № 2320-IX, який передбачає гармонізацію процедури класифікації відходів з європейськими вимогами, наведеними, зокрема в Директиві Європейського Парламенту та Ради 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 р. про відходи та Рішенні Європейської Комісії 2000/532/ЄС від 03 травня 2000 р., котрим затверджено Перелік відходів ЄС. Для практичної імплементації положень зазначених документів Кабінет Міністрів України має затвердити Національний перелік відходів, гармонізований з європейськими вимогами.

Натомість чинний Перелік відходів ЄС не містить видів і типів відходів, які утворюються внаслідок війни. Водночас постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 1073 «Про затвердження Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» визначає перелік і типи таких відходів, а також порядок поводження з ними.

З огляду на викладене, при опрацюванні Національного переліку відходів з урахуванням європейських вимог, доцільно передбачити в його складі також перелік відходів від війни, затверджений зазначеною постановою.

З огляду на те, що повоєнна відбудова України не повинна копіювати довоєнну структуру економіки, яка базувалася на викопному паливі, була неефективною та забруднювала навколишнє середовище², сьогодні особливої важливості набувають наукові дослідження, спрямовані на створення сприятливих умов для впровадження ефективних напрямів і технологій з перероблення відходів війни для їх повторного використання.

При цьому в короткостроковій перспективі для ефективного поводження з відходами війни Україна має зосередитися на усуненні та зменшенні безпосередніх ризиків для здоров'я людини та довкілля. Підготовка та проведення комплексних заходів з очищення навколишнього середовища, особливо пов'язаних зі збиранням, безпечним видаленням та поводженням з величезною кількістю воєнних та інших відходів, дасть змогу зменшити безпосередні ризики для здоров'я населення.

У довгостроковій перспективі поводження з відходами війни має бути підпорядковане завданням розвитку в Україні екологічно чистої, «зеленої» економіки.

² Environmental impacts of the war in Ukraine and prospects for a green reconstruction. OECD. 2022. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9e86d691-en.pdf?expires=1678951622&id=id&accname=guest&checksum=B4C0A6209867EA63382229E334FAEC06>